

Aytül HADIMLI¹

Orcid: 0000-0003-4096-7964

Hilal ERSÖZ²

Orcid:0000-0001-9757-2176

Büşra İLDAŞ³

Orcid:0000-0003-0122-3022

Güzin KARDEŞ¹

Orcid: 0000-0002-5110-3961

Hafize ÖZTÜRK CAN¹

Orcid: 0000-0001-8213-3330

COVID -19 Pandemi Sürecinde Eğitim Gören Sağlık Bilimleri Son Sınıf Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ve Tutumları

Opinions and Attitudes of Health Sciences Faculty Final Students regarding Distance Education during The COVID-19 Pandemic

Gönderilme Tarihi:30 Mart 2023

Kabul Tarihi: 14 Ağustos 2023

* Bu makale 14-16 Ekim 2022 tarihinde Uluslararası Mالدیا Sağlık Bilimleri Kongresi'nde (International Mالدیا Health Sciences Congress) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, İzmir, Türkiye.

² Manisa İSM Demirci Devlet Hastanesi Manisa, Türkiye

³ SBÜ Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi İstanbul, Türkiye

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Hafize ÖZTÜRK CAN

hafize.ozturk@ege.edu.tr

Anahtar Sözcükler:

Pandemi; uzaktan eğitim; sağlık bilimleri; uygulamalı eğitim.

Keywords:

Pandemic; distance learning; health sciences; practical training.

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, COVID-19 pandemi sürecinde eğitim gören sağlık bilimleri fakültesi son sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri ile uzaktan eğitime yönelik tutumlarını belirlemektir.

Yöntem: Kesitsel ve analitik tipteki araştırma Mart 2021-Ekim 2021 tarihleri arasında Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde bulunan üniversitelerden seçilen sağlık bilimleri fakültelerinin son sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Çalışma 450 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi. Araştırma verileri Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu ve Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular Öğrencilerin yaş ortalaması 22.20 ± 1.96 'dır ve %88.7'si kadın öğrencidir. Öğrencilerin %28'si Ebelik, %26.7'si Hemşirelik, %20.0'si Beslenme ve Diyetetik, %11.3'ü Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, %4.7'si Odyoloji, %4.2'si Sağlık Yönetimi, %2.9'u Çocuk Gelişimi, %2.2'si Gerontoloji bölümünde öğrenim görmektedir. Tüm öğrenciler için Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalaması 94.00 ± 25.31 'dir. Çalışmada uzaktan eğitim sisteminde bilgisayar ve internet imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle dersleri takip etmekte zorluk yaşayan, teorik ve uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verilmesini verimli bulmayan ve mesleki yeterliliğini etkilediğini belirten öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalaması anlamlı şekilde düşük saptanmıştır ($p<0.05$). Uzaktan eğitime yönelik olumlu görüş bildiren öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği puanları, kısmen verimli bulan ve verimli bulmayan öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

Sonuç: Uzaktan eğitimde kalitenin ve öğrenci memnuniyetinin artırılması bağlamında üniversitelerin uzaktan eğitim alt yapı sistemlerinin geliştirilmesi, bilgisayar ve internet imkânları kısıtlı öğrenciler için fırsatlar yaratılması, uzaktan eğitimde aktif öğrenme yöntemlerinin kullanılması, mümkünse ders uygulamalarının daha sonraki dönemde telafi edilmesi önerilebilir.

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to determine the opinions of the final year students of the faculty of health sciences studying during the COVID-19 pandemic process on the effect of distance education on their professional competencies and their attitudes towards distance education.

Methods: The cross-sectional and analytical type of research was conducted between March 2021 and October 2021 with senior students of health sciences faculties of universities in seven geographical regions in Turkey. The study was carried out with 450 students. The results were evaluated at $p<0.05$ significance level. Research data were collected using the Student Descriptive Information Form and the Attitude Scale towards Distance Education.

Results: The mean age of the students was 22.20 ± 1.96 years and 88.7% were female. 28% of the students were studying in Midwifery, 26.7% in Nursing, 20.0% in Nutrition and Dietetics, 11.3% in Physiotherapy and Rehabilitation, 4.7% in Audiology, 4.2% in Health Management, 2.9% in Child Development and 2.2% in Gerontology. The average score of the Attitudes towards Distance Education Scale for all students is 94.00 ± 25.31 . In the study, the mean score of the Attitudes towards Distance Education Scale was found to be significantly low for the students who had difficulty in following the courses due to the limited computer and internet facilities in the distance education system, who did not find the teaching of theoretical and applied courses through distance education efficient, and who stated that it affected their professional competence ($p<0.05$). The scores on the Attitude Scale towards Distance Education were found to be high for the students who expressed a positive opinion about distance education.

Conclusion: In the context of increasing the quality and student satisfaction in distance education. It can be recommended to improve the distance education infrastructure systems of universities, to create opportunities for students with limited computer and internet facilities, to use active learning methods in distance education, and if possible, it can be recommended to make up the course applications in the later semester.

Kaynak Gösterimi: Hadımlı, A., Ersöz, H., İldaş, B., Kardeş, G., Öztürk Can, H.(2023). COVID -19 pandemi sürecinde eğitim gören sağlık bilimleri son sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ve tutumları. *EGEHFD*, 39(3), 402-411 Doi: 10.53490/egehemsire.1273430.

How to cite: Hadımlı, A., Ersöz, H., İldaş, B., Kardeş, G., Öztürk Can, H. (2023). Opinions and attitudes of health sciences faculty final students regarding distance education during the COVID-19 pandemic. *JEUNF*, 39(3), 402-411 Doi: 10.53490/egehemsire.1273430.

GİRİŞ

Koronavirüs hastalığı ilk olarak Aralık 2019'da Çin'in Vuhan Eyaleti'nde görülmüştür. Solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) ile ortaya çıkan hastalığa COVID-19 enfeksiyonu adı verilmiştir (Yuan, Li ve Lu, 2020). COVID-19 enfeksiyonu, Ocak 2020 itibari ile pek çok ülkeyi etkilemiş ve pandemi olarak tanımlanmıştır. Enfeksiyonun yayılımını önlemek için; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) gibi birçok sağlık otoritesi fiziksel mesafenin korunmasını önlem faaliyetleri kapsamındaki birinci adım olarak tanımlanmıştır. Fiziksel mesafenin korunması durumu günlük hayatta zorluklar getirmiştir (Özdoğan ve Berkant, 2020). Ülkemizde ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde tanılanmış, bundan beş gün sonra üniversite eğitimi de dâhil olmak üzere eğitimin her aşamasına üç hafta süreyle ara verilmiştir. Vaka sayısının artması nedeni ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 18 Mart 2020 tarihinde eğitim programlarının teorik derslerinin uzaktan eğitimle yürütülmesinde üniversitelere yetki devri yapmış, 23 Mart 2020 tarihi itibariyle ise bahar döneminde eğitimin uzaktan ve dijital öğretim imkânlarıyla sürdürülmesine karar vermiştir (Karadağ ve Yücel, 2020; YÖK, 2020a). Pandeminin devam etmesi nedeniyle ise daha sonra alınan kararlar bu süre 2021-2022 eğitim öğretim dönemine kadar uzatılmıştır (YÖK, 2021).

Uzaktan eğitim, farklı ortamlarda bulunan öğretici ve öğrencinin iletişim teknolojilerini kullanarak eğitimi sürdürdüğü modeldir (Bozkurt, 2017; Özdoğan ve Berkant, 2020). Uzaktan eğitim, yaşam boyu öğrenme ve eğitimin toplumun tüm üyeleri için erişilebilir olması bağlamında üzerinde durulması gereken konulardan birisidir. Eğitimciler ve öğrenciler de bu sistemin paydaşlarıdır. Her iki paydaşın, sistemin gereksinimlerini yerine getirecek motivasyona, tutuma ve donanımına sahip olması oldukça önemlidir (Kışla, 2016).

Pandemi döneminde uzaktan eğitime geçilmesiyle öğretim elemanları ve öğrenciler eğitim-öğrenim esaslarına bağlı kalarak ve ders saatlerini düzenleyerek eğitimi sürdürmek durumunda kalmıştır. Süreçle birlikte pandemi koşullarında eğitimde bazı sınırlılıklar ve sorunlar da yaşanmaya başlanmıştır. Eğitimin teorik kısmı uzaktan sürdürülmüş ancak derslerin laboratuvar ve uygulamaları ile stajlar pandemi koşullarının düzelebileceği varsayımı ile daha sonraki dönemlere ertelenmiş ya da uzaktan eğitimle farklı yöntemler ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmalarda örgün eğitimden uzakta kalan öğrenciler, eğitime ilişkin endişeleri ve kaygıları oluşmaya başladığını ve ders uygulamalarının uzaktan verilmesinin yeterli olmayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca, araştırma sonuçlarında, öğrencilerin duygu durum bozuklukları, sınav kaygısı yanı sıra yalnızlık ve etkileşimde yetersizlik gibi sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir (Aristovnik ve diğerleri, 2020; İhm ve diğerleri, 2021; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Rashid ve Yadav, 2020; Sahu, 2020;; Wallace ve diğerleri, 2021).

Gerek pandemi öncesi, gerekse pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitime bakış açılarını, derslere devam durumlarını, memnuniyetlerini, yaşadıkları sorunları ve tutumlarını değerlendiren pek çok çalışma yapılmıştır (Bircan ve diğerleri, 2018; Keskin ve Kaya, 2020; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Li ve diğerleri 2021; Metin, Karaman ve Aksoy Şaştım, 2017; Serçemeli ve Kurnaz, 2020; Yılmaz, 2020; Wallace ve diğerleri, 2021). Ancak ülkemizde, son sınıftaki eğitimlerinin büyük kısmı uygulamaya dayalı olan sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin COVID-19 pandemi sürecinde mesleki yeterlilik algısını belirlemeye yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Lisans düzeyinde sağlık eğitimi veren tüm bölümlerde son sınıfta uygulamaya dayalı dersler daha fazla yer almakta, uygulamalarda mesleki becerilerin pekiştirilmesi ve sürdürülebilir olması amaçlanmaktadır. Ancak pandemi döneminde ülkemizde, pek çok bölümde olduğu gibi sağlık eğitimi veren bölümlerde de gerek teorik gerekse uygulamalı dersler uzaktan eğitim ile verilmiştir. Mesleki becerinin kazandırılması için farklı öğrenme yöntemleri kullanılmakla birlikte bu konudaki yeterliliğin öğrenci tarafından değerlendirilmesi de önemlidir. Bu bağlamda

sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimin mesleki yeterliliklerine etkisi hakkındaki görüşleri ile uzaktan eğitime yönelik tutumlarını belirlemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma, kesitsel ve tanımlayıcı tipte bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Eğitim faaliyet alanlarının geniş olması ve bünyelerinde farklı ve daha fazla sayıda bölüm olması nedeniyle Türkiye'deki her coğrafi bölgeyi temsilen üniversiteler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamda Atatürk, Çukurova, Ege, Gazi, Harran, İstanbul Cerrahpaşa ve Karadeniz Teknik Üniversitelerinin Sağlık Bilimleri Fakültelerinin son sınıf öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmuştur (N= 1917) (YÖK, 2020b). Örneklem büyüklüğü evreni bilinen örneklem hesaplaması ile %95 güven aralığında, %5 hata payı, %50 görülme sıklığı ile minimum 321 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden ve veri toplama formlarını dolduran 450 öğrenci örnekleme oluşturmuştur. Katılım oranı %23.47 dir. Belirlenen üniversitelerin Sağlık Bilimleri Fakültelerinin son sınıfında öğrenim görmek ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmak dâhil edilme kriterini, birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda öğrenim görmek dışlama kriterini oluşturmaktadır.

Veri Toplama

Araştırma verileri, Google Forms aracılığı ile Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu ve Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği (UEYTÖ) kullanılarak toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Öğrenci Tanıtıcı Bilgi Formu: Form, literatüre dayalı olarak hazırlanmıştır (Bircan ve diğerleri, 2018; Bozkurt, 2017; Kaçan ve Gelen, 2020; Kahraman, 2020; Karadağ ve Yücel, 2020; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Metin, Karaman ve Aksoy Şaşım, 2017; Serçemeli ve Kurnaz, 2020). Form öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik toplam 30 sorudan oluşmaktadır.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği (UEYTÖ): Ölçek 2016 yılında öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla Kışla tarafından geliştirilmiştir. Otuz beş maddeden oluşan tek faktörlü ölçeğin Cronbach Alpha (iç tutarlık) katsayısı 0.89 olarak tespit edilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 35, en yüksek puan 175'dir. Puanın yüksek olması, bireyin uzaktan eğitime yönelik tutumunun daha olumlu olduğunu göstermektedir (Kışla, 2016). Bu çalışmada Cronbach Alpha değeri 0.94 bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 26.0 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) kullanıldı. Normal dağılıma uygunluk Q-Q Plot ile incelenmiştir. Verilerin normal dağılımı, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1.5 arasında olmasına bağlıdır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Öğrencilerin UEYTÖ'ne ilişkin veri setinin normal dağılıma uyduğu bulundu. Verilerin analizinde Bağımsız Gruplar t-testi, ANOVA ve farka neden olan grubun belirlenmesine

yönelik çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Tukey testi kullanılmıştır. Tüm testler için hata oranı belirlendi ve $p<0.05$ oranı istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Helsinki Deklarasyonuna göre yürütülmüş olan çalışma için Ege Üniversitesi Rektörlüğü Tıp Fakültesi Dekanlığı Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (18.02.2021 tarih ve 21-2-1T/24 numaralı kararı) onay alındı. Pandemi döneminde yapılan araştırmalar için Sağlık Bakanlığı'na başvuru yapılmış olup 31.01.2021 tarihli yanıt ile onay alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yapan araştırmacıdan e-posta aracılığıyla ölçek kullanım izni, araştırmanın yürütüleceği üniversitelerin sağlık bilimleri fakültelerinden resmi izin alınmış ve öğrencilere çalışmanın amaç ve kapsamı Google formun başında açıklanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler formun başındaki onay kutucuğunu işaretledikten sonra anket sorularını cevaplamışlardır.

BULGULAR

Öğrencilerin yaş ortalaması 22.20 ± 1.96 'dür ve %88.7'si kadın öğrencidir. Öğrencilerin %28'si Ebelik, %26.7'si Hemşirelik, %20.0'si Beslenme ve Diyetetik, %11.3'ü Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, %4.7'si Odyoloji, %4.2'si Sağlık Yönetimi, %2.9'u Çocuk Gelişimi, %2.2'si Gerontoloji bölümünde öğrenim görmektedir (Tablo 1).

Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile UEYTÖ puan ortalaması karşılaştırmaları incelendiğinde cinsiyete göre öğrencilerin UEYTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$). En yüksek ölçek puan ortalaması Harran Üniversitesi ile Çocuk Gelişimi Bölümü, en düşük ölçek puan ortalaması ise Karadeniz Teknik Üniversitesi ile Gerontoloji Bölümü öğrencilerine aittir. Öğrencilerin üniversitelerine ve bölümlerine göre ölçek puan ortalamaları arasında farklılık anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Yapılan post hoc analiz sonucunda Harran Üniversitesi öğrencilerinin puanlarının Gazi, İstanbul ve Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencilerinden anlamlı olarak yüksek; Gerontoloji Bölümü öğrencilerinin puanı, Çocuk Gelişimi ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin puan ortalamasından düşüktür ($p<0.05$) (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri

Değişken	Sayı	%	UEYTÖ		p /anlamlılık**
			Ort. ± SS	F/t*	
Cinsiyet					
Kadın	399	88.7	94.20±24.67	-0.099	0.319
Erkek	51	11.3	97.96±29.90		
Üniversite***					
Atatürk Üniversitesi (1)	50	11.1	94.52±33.68	3.137	0.005
Çukurova Üniversitesi (2)	79	17.6	100.12±26.25		(5>4=6,7)
Ege Üniversitesi (3)	148	32.9	95.06±23.01		
Gazi Üniversitesi (4)	68	15.1	89.07±23.60		
Harran Üniversitesi (5)	28	6.2	107.17±28.74		
İstanbul Üniversitesi (Cerrahpaşa) (6)	39	8.7	88.74±20.67		
Karadeniz Teknik Üniversitesi (7)	38	8.4	88.44±18.70		
Bölüm***					
Beslenme ve Diyetetik (1)	90	20.0	96.16±27.67	3.572	0.001
Çocuk Gelişimi (2)	13	2.9	108±34.87		(4<2=6)
Ebelik (3)	126	28.0	93.84±23.90		

Fizyoterapi ve Rehabilitasyon (4)	51	11.3	84.15±21.53
Gerontoloji (5)	10	2.2	84.00±17.17
Hemşirelik (6)	120	26.7	100.30±25.11
Odyoloji (7)	21	4.7	91.19±24.11
Sağlık Yönetimi (8)	19	4.2	84.89±17.64
Toplam	450	100.0	

*F= One way Anova; t=Independent Sample T test

** Yapılan post hoc analiz sonucunda aralarında anlamlı fark çıkan gruplar

**Alfabetik sıra ile verilmiştir.

Tüm öğrenciler için UEYTÖ puan ortalaması 94.00±25.31'dir (Min:42, Maks:175). Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin özellikleri ile bunların UEYTÖ puanları arasındaki ilişki bulguları Tablo 2'de yer almaktadır. Pandemi süresince derslerin işleme yöntemi sorulduğunda öğrencilerin %43.8'si senkron, %40.4'i asenkron %15.8'i karma işlendiğini belirtmiştir ve ders işleme yöntemi ile ölçek puan ortalaması arasında anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$). Öğrencilerin %73.8'si uzaktan eğitim sisteminde teknik bağlantı nedeniyle, %62.0'si ise bilgisayar ve internet imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle dersleri takipte zorluk yaşadığını belirtmiştir. Dersleri zorluk/güçlük yaşadığını belirten öğrencilerin ölçek puan ortalamaları yaşamayanlara göre anlamlı oranda düşük saptanmıştır ($p<0.05$). Zorluk yaşayan öğrencilerin UEYTÖ puan ortalamaları kısmen zorluk yaşayan ve zorluk yaşamayan öğrencilerden daha düşüktür ($p<0.05$). Teorik ve uygulamalı derslerin uzaktan eğitim ile verilmesini verimli bulmayan ve mesleki yeterliklerini etkilediğini belirten öğrencilerin puanları da diğer öğrencilere göre daha düşüktür ($p<0.05$). Derslerin uzaktan eğitim ile yürütülmesi ile mezuniyetiniz için gerekli beceriyi kazandığınızı düşünüyor musunuz sorusuna hayır ve kısmen yanıtı veren öğrencilerin puan ortalamaları ile evet yanıtı veren öğrencilerin puan ortalamaları arasında da anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0.05$) (Tablo 2).

Tablo 2. Pandemi Sürecinde Öğrencilerin Uzaktan Eğitime İlişkin Özellikleri ile Uzaktan Eğitime İlişkin Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki Bulguları

Değişken	Sayı	%	UEYTÖ		F/t*	p /anlamlılık**
			Ort. ± SS			
Pandemi süresince derslerin işleme yöntemi						
Senkron	197	43.8	92.53±23.51		2.009	0.135
Asenkron	71	15.8	93.04±26.53			
Karma	182	40.4	97.52±26.48			
Bilgisayar ve internet imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle dersleri takip etmekte zorluk yaşama						
Evet	279	62.0	88.87±20.12		-6.431	0.000
Hayır	171	38.0	104.02±29.78			
Uzaktan eğitim sisteminde (teknik bağlantı) nedeniyle dersleri takipte zorluk yaşama						
Evet	332	73.8	90.52±22.55		-5.992	0.000
Hayır	118	26.2	106.18±28.93			
Yaşanan zorlukların mesleki yeterliklere etkisi						
Evet (1)	177	39.3	87.78±22.36		25.8152	0.000
Hayır (2)	102	22.7	109.01±29.94			(1<2, 2<3, 1<3)
Kısmen (3)	171	38.0	93.14±21.61			
Teorik derslerin uzaktan verilmesini verimli bulma						
Evet, verimli buluyorum (1)	122	27.1	117.20±27.91		126.662	0.000
Kısmen verimli buluyorum (2)	208	46.2	91.99±16.53			(1<2, 1<3, 2<3)
Hayır, verimli bulmuyorum (3)	120	26.7	76.26±16.58			

Uygulamalı derslerin uzaktan verilmesini verimli bulma					
Evet, verimli buluyorum (1)	31	6.9	134.45±27.65	73.979	0.000
Kısmen verimli buluyorum (2)	71	15.8	106.50±25.11		(1<2, 1<3, 2<3)
Hayır, verimli bulmuyorum (3)	348	77.3	88.66±20.72		
Teorik derslerin uzaktan verilmesi mesleki yetkinlik kazanma durumunuzu etkiledi mi?					
Evet, etkiledi (1)	179	39.8	86.82±24.80	30.425	0.000
Kısmen etkiledi (2)	190	42.2	94.71±18.11		(1<2, 1<3, 2<3)
Hayır, etkilemedi (3)	81	18.0	111.69±31.96		
Uygulamaya dayalı derslerin uzaktan eğitim ile verilmesi mesleki yetkinlik kazanma durumunuzu etkiledi mi?					
Evet, etkiledi (1)	309	68.6	88.05±21.83	39.361	0.000
Kısmen etkiledi (2)	97	21.6	107.89±21.33		(1<2=3)
Hayır, etkilemedi (3)	44	9.8	111.59±35.47		
Derslerin uzaktan eğitim ile yürütülmesi sırasında mezuniyetiniz için gerekli beceriyi kazandığınızı düşünüyor musunuz?					
Evet (1)	71	15.8	126.09±26.99	114.40	0.000
Hayır (2)	139	30.9	80.76±19.60		(1<2, 1<3, 2<3)
Kısmen (3)	240	53.3	93.35±19.00		
Toplam	450	100.0			

*F= One way Anova; t=Indepented Sample T test

**Yapılan post hoc analiz sonucunda aralarında anlamlı fark çıkan gruplar

TARTIŞMA

COVID-19 pandemi sürecinde virüs yayılımını azaltmak için dünyanın dört bir yanındaki üniversiteler hızla dersleri çevrimiçi ortama aktardı ve çevrimiçi öğrenme zorunlu bir öğretim ve öğrenme süreci haline geldi (Ali, 2020; Aristovnik ve diğerleri, 2020). Sağlık hizmetleri pandeminin ortadan kaldırılması için yüksek performansta çalışırken, sağlık bilimlerinin eğitimlerinde de hem teorik hem de uygulamalı eğitim sağlık kuruluşlarından uzakta, çevrimiçi ortamlarda sürdürülmesi gerekti. Uygulamalı, öğrenim çıktıları ve yetkinliğin kaynağı insan olan sağlık bilimlerinde bilimsel bilginin yanında insanlarla etkileşimde yetkinlik kazanmak da önemlidir (Balcı, 2020). Mesleki yetkinliğin yeterince kazanılamayacağı düşüncesine bağlı öğrencilerde mezuniyet sonrası için kaygılar ortaya çıkabilmektedir.

Araştırmanın sonucunda öğrencilerin cinsiyeti ile uzaktan eğitime yönelik tutumları arasında anlamlı fark olmamakla birlikte erkek öğrencilerin puanı kadınlara göre daha yüksektir. Benzer çalışmalarda da bu sonuç paralelinde erkeklerin kadınlara göre teknolojiyi ve bilgisayarı daha yaygın kullandıkları ve buna yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Berkant, 2013; Fidan, 2016). Öğrencilerin üniversitelerine ve öğrenim gördükleri bölümlere göre uzaktan eğitime ilişkin tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmiştir. Beş numara ile belirtilen üniversitedeki öğrencilerin puanı en yüksek iken dört, altı ve yedi numara ile belirtilen üniversitedeki öğrencilerin puanı daha düşüktür. Bölümler bazında yapılan karşılaştırmada da Çocuk Gelişimi ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin puanı en yüksek iken Gerontoloji Bölümü öğrencilerinin puanı en düşüktür. Literatürde farklı üniversitelerin ya da sağlık bölümü öğrencilerinin tutumlarını karşılaştıran başka çalışmaya rastlanmamakla birlikte belirlenen bu fark, üniversitelerin uzaktan eğitim ile ilgili alt yapıları ile bölümlerdeki eğitimin uzaktan eğitime entegrasyonundaki yeterlilikten ve öğrencilerin uzaktan eğitimden beklentilerinin karşılanmasıyla kaynaklanabilir.

Öğrencilerin yarısından fazlası bilgisayar ve internet imkânlarının kısıtlı olması ya da uzaktan eğitimin sürdürüldüğü platformda yaşanan teknik sıkıntılar nedeniyle dersleri takipte zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir ve zorluk yaşayan öğrencilerin tutumları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha düşüktür. Uzaktan eğitim ile ilgili gerçekleştirilen bazı çalışmalarda da benzer şekilde teknik sıkıntılar uzaktan eğitimin dezavantajı olarak belirtilmektedir (Birişçi, 2013; Buluk ve Eşitti, 2020; Öztürk ve Özer, 2022; Yılmaz ve diğerleri, 2021). Sağlık alanında eğitim gören öğrencilerinin çevrimiçi eğitim hakkındaki düşüncelerinin incelendiği çalışmalarda, uzaktan eğitimin zaman/mekân esnekliği sağlaması, düşük maliyetli olması, sosyal hayata devam etme olanağı vermesi avantaj olarak ifade edilmekle birlikte teknik sorunlar yanı sıra laboratuvar ve atölye gibi uygulamalı derslerdeki sınırlılıklar, öğrenci-öğretici etkileşiminin zayıf olması ve fazla sayıdaki ödev en büyük dezavantaj olarak belirtilmiştir (Armstrong-Mensah ve diğerleri, 2020; Yılmaz ve diğerleri, 2021). Bizim çalışmamızda da öğrenciler teknik sorunların yanı sıra hem teorik hem de uygulamalı derslerin uzaktan verilmesini verimli bulmadıklarını belirtmişler, verimli bulmayan ya da kısmen verimli bulan öğrencilerin tutum puanları verimli bulan öğrencilerden daha düşük olarak belirlenmiştir. Gerek sağlık alanında gerekse diğer disiplinlerde eğitim gören öğrenciler ile gerçekleştirilen ve uzaktan eğitimin farklı yönlerinin incelendiği çalışmalarda teorik ve uygulamalı derslerin yeterliliği konusunda öğrencilerin çekinceleri bulunmaktadır. Pandemi sürecinde Dil ve Konuşma Terapisi (DKT) Bölümü'nde gerçekleştirilen bir çalışmada; öğrencilerin %59.3'ü uzaktan eğitimin, %35.5'i hazırlanan ders materyallerinin yeterli olmadığını, %80.9'u ise uzaktan eğitimin staj ve uygulama süreçlerini olumsuz etkilediğini belirtirken (Maviş ve diğerleri, 2021), Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon (FTR) Bölümü öğrencileri web tabanlı öğretimin teorik dersler için kullanılabilirliği fakat uygulama dersleri için uygun olmayacağını (Özudođru ve Özudođru, 2017); Hemşirelik Bölümü öğrencileri hem teorik hem de uygulamalı derslerin uzaktan eğitim ile yetersiz olacağını, okulun uzayacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Yaşanan sorunlar çalışmada “uzaktan eğitim alt yapısındaki sorunlar”, “eğitimin yüz yüze olmaması”, “olanakların kısıtlılığı”, “pandeminin getirdiği duygular” ve “sınav kaygısı” olarak temalandırılmıştır (Kürtüncü ve Kurt, 2020). Laboratuvar, atölye vb. dersleri bulunan diğer fakültelerde de yapılan çalışmalarda da laboratuvar/atölyede gerçekleştirilen uygulamalı derslerin uzaktan eğitim modeliyle sürdürülmesinde öğrencilerin zorluklarla karşılaştığı saptanmıştır (Kahraman, 2020; Syauqi, Munadi ve Triyono, 2020). Özellikle teorik bilginin, uygulamalı derslerde beceriye dönüştürüldüğü sağlık bilimleri alanında uygulamaya dayalı konuların işlenmesindeki sınırlılıkların derslerin verimliliğini etkilediği düşünülmektedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitimin mesleki yetkinlik durumlarına etkisi sorulduğunda da benzer şekilde yarısından fazlası etkilediğini ya da kısmen etkilediğini belirtirken bu öğrencilerin tutum puanları istatistiksel olarak anlamlı şekilde düşüktür. Odyoloji Bölümü öğrencileri, uzaktan eğitimin en çok teorik bilgi düzeyine, en az düzeyde ise mesleki beceri düzeyine katkıda bulunduğunu belirtilirken (Özses ve diğerleri, 2021); uzaktan eğitim sürecinde uygulamalı derslerin video temelli laboratuvar uygulaması ile gerçekleştirilen hemşirelik öğrencilerinin %80.8'i derste kullanılan yöntemi yeterli bulmuştur. Ancak %50'si gerçek hasta üzerinde becerileri yapabileceğinden emin olmadığını belirtmiştir (Karaçay ve diğerleri, 2022).

Pandemi sürecinde uzaktan eğitim, süreci etkili yönetebilmek ve öğrencilerin dönem kaybetme ve mezun olamama gibi mağduriyetleri yaşamaması için hayata geçirilmesi gereken bir uygulama olarak karşımıza çıktı. İvedik şekilde oluşturulan bu uygulamanın olumlu ve olumsuz yanları araştırmalar ile ortaya konmaya çalışıldı. Bu çalışmaların birçoğunun sonucunda sağlık bilimleri gibi uygulamalı disiplinlerde öğrencilerin mesleki becerilerinin kazandırılmasında yüz yüze eğitimin oldukça önemli ve etkili olduğu vurgulanmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmada kullanılan veriler öğrencilerin öz bildirimlerine dayanmaktadır. Bu nedenle elde edilen veriler sadece araştırmaya katılan öğrencileri temsil etmektedir. Gelecek çalışmalarda duruma özgü daha kapsamlı sonuçlar elde edilmesi için katılımcı sayısının artırılması önerilebilir

SONUÇ

COVID-19 pandemisinde sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri, staj ve uygulamalı derslerinin kliniklerde gerçekleştirilmesi nedeniyle en çok sorun yaşayan gruplardandır. Pandemi sürecinde eğitimin aksamaması adına yapılan uzaktan eğitimin faydaları olduğu aşikârdır ancak elde edilen bulgular yüz yüze eğitim ile karşılaştırıldığında sistemin bir takım eksikliğini olduğu anlaşılmıştır.

Bu araştırmada, öğrencilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sisteminde uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesini verimli bulmadığını ve yetkinlik kazanmalarını etkilediğini belirtirken bu sonuçlar uzaktan eğitime yönelik tutumlarına da olumsuz yansımıştır. Uzaktan eğitimde kalitenin ve öğrenci memnuniyetinin artırılması bağlamında üniversitelerin uzaktan eğitim alt yapı sistemlerinin geliştirilmesi, imkânı kısıtlı öğrenciler için fırsatlar yaratılması ve mümkünse uygulamalı derslerin daha sonraki dönemde telafi edilmesi önerilebilir.

Yazar Katkıları

Fikir ve tasarım: H.Ö.C., H.E., B.İ. Veri toplama: H.E., B.İ. Veri analizi ve yorumlama: A.H. Makale yazımı: A.H., H.Ö.C., G.K. Eleştirel inceleme: A.H., H.Ö.C.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazarlar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Ali, W. (2020). Online andremotelearning in highereducationinstitutes: a necessity in light of COVID-19 pandemic. *High. Educ. Stud*, 10, 16–25. doi: 10.5539/hes.v10n3p16
- Aristovnik, A., Keržič, D., Ravšelj, D., Tomažević, N., Umek, L. (2020). Impacts of the COVID-19 pandemic on life of higher education students: A global perspective. *Sustainability*, 12(20), 8438. doi: 10.3390/su12208438
- Armstrong-Mensah, E., Ramsey-White, K., Yankey, B., Self-Brown, S. (2020). COVID-19 and distance learning: Effects on Georgia State University school of public health students. *Front. Public Health*, 8, 576227. doi: 10.3389/fpubh.2020.576227
- Balci, A. (2020). COVID- 19 özelinde salgınların eğitime etkileri. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(3), 75-85. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1212751>
- Berkant, H. G. (2013). Öğretmen adaylarının bilgisayara yönelik tutumlarının ve öz-yeterlik algılarının ve bilgisayar destekli eğitim yapmaya yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *TheJournal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 3, 11-22. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/231304>
- Bircan, H., Eleroğlu, H., Arslan, R., Ersoy, M. (2018). Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde sunulan derslere yönelik bakış açısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 91-100. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/612597>

- Birişçi, S. (2013). Video konferans tabanlı uzaktan eğitime ilişkin öğrenci tutumları ve görüşleri. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 2(1), 24-40. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/231299>
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye'de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/403827>
- Buluk, B. Eşitti, B. (2020) Koronavirüs (COVID-19) sürecinde uzaktan eğitimin turizm lisans öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Journal of Awareness*, 5(3), 285-298. doi: 10.26809/joa.5.021
- Fidan, M. (2016). Uzaktan eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları ve epistemolojik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 536-550. doi: 10.16986/HUJE.2016016666
- Ihm, L., Zhang, H., vanVijfeijken, A., Waugh, M. G. (2021). Impacts of the COVID-19 pandemic on the health of university students. *The International Journal of Health Planning and Management*, 36(3), 618-627. doi: 10.1002/hpm.3145
- Kaçan, A., Gelen, İ. (2020). Türkiye'deki uzaktan eğitim programlarına bir bakış açısı. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (1), 1-21. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uebt/issue/53891/713456>
- Kahraman, M. (2020). COVID-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel tasarım dersi örneği. *İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 44-56. <https://doi.org/10.46641/medeniysanat.741737>
- Karaçay, P., Albayrak, S., Yalçın, B., Şengül, T. (2022). COVID-19 döneminde video temelli laboratuvar uygulaması: hemşirelik öğrencilerinin beceri düzeyleri ve görüşleri. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 10(1), 270-283. doi: 10.33715/inonusaglik.986417
- Karadağ, E., Yücel, C. (2020). Yeni tip koronavirus pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-192. doi:10.2399/yod.20.730688
- Keskin, M., Kaya DÖ. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1196338>
- Kışla, T. (2016). Uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(17), 258-271. doi: 10.12984/eed.01675
- Kürtüncü, M., Kurt, A. (2020). COVID-19 Pandemisi Döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5, 66-77. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1128112>
- Li, W., Gillies, R., He, M., Wu, C., Liu, S., Gong, Z., Sun, H. (2021). Barriers and facilitators to online medical and nursing education during the COVID-19 pandemic: Perspectives from international students from low-and middle-income countries and their teaching staff. *Human Resources for Health*, 19(1), 1-14. doi: 10.1186/s12960-021-00609-9
- Maviş, İ., Balo, S. S., Balo, E., Özkan, E. T. (2021). COVID-19 Pandemisinin dil ve konuşma terapisi bölümündeki eğitim-öğretim faaliyetlerine etkisinin ve öğrencilerin uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelik görüşlerinin incelenmesi: Anadolu Üniversitesi örnekleme. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 450-466. doi:10.5336/healthsci.2020-78141
- Metin, A. E., Karaman, A., Aksoy Şaştım, Y. (2017). Öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine bakış açısı ve uzaktan eğitim İngilizce dersinin verimliliğinin değerlendirilmesi: Banaz meslek yüksekokulu. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 640-652. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/374271>
- Özdoğan, A. Ç., Berkant, H. G. (2020). COVID-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 13-43. doi:10.37669/milliegitim.788118
- Özses, M., Dinçer D'alessandro, H., Özbal Bayık, M., Sennaroğlu, G. (2021). COVID-19 pandemisinde odyoloji öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri: Hacettepe Üniversitesi deneyimi. *Turkish Journal of Audiology and Hearing Research*, 4(1), 11-17. doi:10.34034/tjahr.23262
- Öztürk, D. M., Özer, B. U. (2022). Opinions of midwifery students on distance education process and practical courses in COVID-19 period: A mixed-method study. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 62-70. doi:10.5152/JMHS.2022.222040

- Özudođru, G., Özudođru, A. (2017). Fizyoterapi ve rehabilitasyon öğrencilerinin web tabanlı öğretim deneyimlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 865-879. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1487259>
- Rashid, S., Yadav, S. S. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on higher education and research. *Indian Journal of Human Development*, 14(2), 340-343. doi:10.1177/0973703020946700
- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (COVID-19): Impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus*, 12(4), e7541. doi:10.7759/cureus.7541
- Serçemeli, M., Kurnaz, E. (2020). COVID-19 Pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1). 40-53. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1164104>
- Syauqi, K., Munadi, S., Triyono, M. B. (2020). Students' perception toward vocational education on online learning during the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 9(4), 881-886. doi: 10.11591/ijere.v9i4.20766
- Tabachnick, B.G., Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Wallace, S., Schuler, M. S., Kaulback, M., Hunt, K., Baker, M. (2021). Nursing student experiences of remote learning during the COVID-19 pandemic. *In Nursing Forum*, 56(3), 612-618. doi: <https://doi.org/10.1111/nuf.12568>
- Yılmaz, N. A. (2020). Yükseköğretim kurumlarında COVID-19 pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: Fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 15-20. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/neufhsj/issue/55814/751395>
- Yılmaz, F. K., Yücel, H., Erim, A., Sezgin, E., Kunduracılar, Z. (2021). Sağlık bilimleri öğrencileri COVID-19 pandemisinde uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorlar? *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(121), 68-78. doi: 10.29228/ASOS.52330
- Yuan, J., Li, M., Lu, Z. K. (2020). Monitoring transmissibility and mortality of COVID-19 in Europe. *International Journal of Infectious Diseases*, 95, 311–315. doi:10.1016/j.ijid.2020.03.050
- YÖK (2020a). *COVID-19 bilgilendirme*. Erişim Linki: <https://covid19.yok.gov.tr/>
- YÖK (2020b). *Lisans atlası*. Erişim Linki: <https://yokatlas.yok.gov.tr/>
- YÖK (2021). *YÖK Başkanı Erol Özvar, üniversitelerde yüz yüze eğitimin detaylarını açıkladı*. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/yok-baskani-ozvar-dan-yuz-yuze-egitime-iliskin-aciklamalar.aspx>